

Ny rapport om finländska SS-frivilliga och övergreppen mot judar 1941-1943

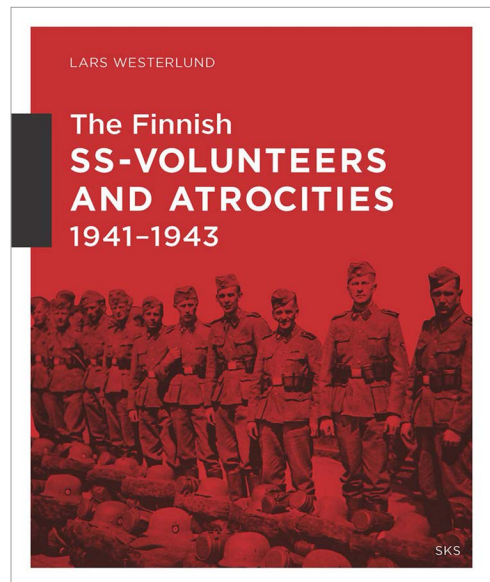
A new report on Finnish SS-volunteers and atrocities against Jews 1941-3

BOKRECENSION • BOOK REVIEW

DOI: <https://doi.org/10.30752/nj.80531>

Lars Westerlund, *The Finnish SS-Volunteers and Atrocities against Jews, Civilians and Prisoners of War in Ukraine and the Caucasus Region 1941-1943. An Archival Study* (Helsinki, National Archives of Finland, 2019), 248 pp. <<https://www.arkisto.fi/news/2310/61/Selvitys-suomalaisten-SS-miesten-osallisuudesta-juutalaisten-ja-siviilien-surmaamiseen-vuosina-1941-1943/d,ajankohtaista>>

Den fjärde januari 2018 sände den legendariske nazijägaren Efraim Zuroff ett brev till Finlands president. Han begärde att Finland skulle utreda om de finska frivilliga som 1941-43 ingick i Waffen-SS hade deltagit i morderna på judar i Ukraina och Kaukasus. Ett drygt år senare föreligger en bok som efter 250 tättskrivna sidor konstaterar att allt tyder på att finländare mycket riktigt deltagit i övergreppen, men att de som kan miss-tänkas nu är avlidna. Det är svårt att tänka sig ett snabbare och mer uttömmande svar, men viktigare är att den bok som producerades samtidigt är ett inte obetydligt bidrag till forskningen om Förintelsen och andra övergrepp under det tyska anfallskriget mot Sovjetunionen. Den öppnar också för vidare forskning som sannolikt inom kort kommer att öka våra kunskaper dramatiskt.

Författaren, professor Lars Westerlund, har assisterats av arkivforskaren Ville-Pekka Kääriäinen. Westerlund har bland annat tidigare skrivit en serie viktiga böcker, på både finska och engelska, som kartlägger det finländska lägersystem där över tjugotusen människor, sovjetiska krigsfångar och civila, omkom under fortsättningskrigets första år. Tillsammans med Oula Silvennoinens forskning om den finländska säkerhetspolisens samarbete med tyska SDs insatskommando

i norra Finland, har han bidragit till att kraftigt revidera bilden av Finlands samarbete med Nazityskland och för två år sedan visade han i boken *Cirkus Collani. De finländska SS-frivilliga 1941–43* (egenutgiven 2017) att Division Wiking, där de frivilliga tjänstgjorde, var en brutal, odisciplinerad och försupen enhet, snarare än det elitförband den framställts som i de okritiska militärhistoriska verk som publicerats genom åren. En hel del av dessa resonemang förekommer också i den här boken. Det stör lite, eftersom det drar fokus från de övergrepp som är i fokus för framställningen, men det sätter dem också i ett sammanhang. Det fanns ett syfte med den svaga disciplinen; brutaliteten var militärt effektiv för att passivisera området bakom fronten. Utan möjligheterna till plundring och det omfattande supandet hade den inte varit möjlig.

Sammanlagt 1408 finländska soldater deltog i kriget inom ramen för Waffen-SS. Det är betydligt färre än de norska och danska grupperna, men skälet är naturligtvis att de finska soldaterna behövdes i den finska armén. Som frivilliga fyllde de ett dubbelt syfte; SS kunde framställa sig som en internationell armé i krig mot bolsjevismen och den finska generalstaben fick en förhandlingsbricka i underhandlingarna inför det kommande militära samarbetet. Eftersom Finland formellt fortfarande var neutralt måste rekryteringen ske i hemlighet och bara få regeringsledamöter var informerade. Vid tiden för anfallet i juni 1941 hade bara 421 man rekryterats och inlemmats i den nyformerade Division Wiking. Under hela sommaren och hösten 1941 tjänstgjorde den bakom fronten, och det var därför den kom att blandas in i en omfattande mängd övergrepp. Inför fronttjänsten från våren 1942 tillkom 800 man.

Det saknas i stort sett eget militärhistoriskt material om Waffen-SS-divisionerna.

Det allra mesta förstördes vid krigsslutet. Deras delaktighet i övergreppen måste därför rekonstrueras på annat sätt. Den här studien bygger framför allt på uppgifter från 76 dagböcker, vilket är 22 fler än de som tidigare var kända. Huvuddelen av det nya materialet, som också innefattar fotografier, har ställts till förfogande av de finska SS-männens veteranorganisation. Av dessa dagböcker är det dock bara tjugo som täcker den viktigaste perioden, tjänstgöringen bakom fronten sommaren och hösten 1941 och det är kring dessa som studien kretsar. Westerlund har minutiöst rekonstruerat händelser på en lång rad platser i framför allt Ukraina genom tidigare forskning och studier i tyska arkiv, och det är i detta raster som uppgifterna i dagböckerna placeras och får betydelse. Även norsk och dansk (och svensk) forskning, akademisk och journalistisk, används liksom en samling dagböcker från nederländska frivilliga.

Den bild som tecknas är att divisionen färdas genom ett inferno. Ibland var det egna enheter som satte igång pogromer och massakrer, ibland bevittnade den, mer eller mindre passivt, övergrepp organiserade av ukrainska civila och milisförband, tyska insatsgrupper eller till och med den reguljära armén. Reaktionerna är blandade, ibland indifferent, ibland avståndstagande, ibland framstår det som att de finska frivilliga (liksom de norska och danska) själva deltar. Men det tillhör dessa dagböckers egenskaper att våld och övergrepp beskrivs vagt och överslätande. Eftersom en del av dagböckerna enbart finns i form av maskinutskriften är det också möjligt att mer utpekande uttalanden tagits bort ur texten innan originaltexten förstördes (eller gömdes). Den bästa bilden är därför den som framgår när alla dessa uppgifter läggs bredvid varandra. Westerlund lyckas grundligt avfärda alla påståenden om att soldaterna, och de högre officerarna med Felix Steiner i spetsen, skulle vara ovetande

om de övergrepp som förekommer. Tvärtom är bilden av systematiskt usel disciplin väldigt tydlig, liksom att divisionsledningen både uppmuntrade övergreppen och höll sig aktivt oinformerade om de flesta av dem. Westerlund har ett uppslagsrikt resonemang om beteendet som ett utslag av den ”uppdragstaktik” som generellt kännetecknade de tyska stridskrafterna. Frenesin mildrades så småningom efter protester från den reguljära arméledningen.

Det går naturligtvis att föra ytterligare resonemang om detta, till exempel i linje med Christopher Brownings berömda teori om de ”vanliga männen”, och hur de fostrades in i en övergreppskultur. Den här dokumentationen lånar sig inte till den sortens teorier, men Westerlund påpekar att andelen organiserade nazister eller antisemiter var relativt låg i förbandet. Däremot fanns många medlemmar i veteranförbundet från inbördeskriget och högerextrema IKL. I mängden av exempel finns en spännvidd av förhållningssätt till övergreppen, och flera exempel både på ordervägran och hjälp till utsatta offer. Materialet är emellertid för tunt för att kunna säga något entydigt om detta. Däremot är det drabbande för tesen om Finlands separata krig. Den finska militärledningen var naturligtvis väl informerad om de frivilligas upplevelser och höga officerare gästade divisionen vid flera tillfällen under den kritiska perioden.

Sammanlagt dödades ungefär tio tusen civila, huvudsakligen judar, på de platser där divisionen var under Division Wikings marsch genom Ukraina till och med augusti 1941. Westerlund identifierar tjugo enskilda massakrer under den mest intensiva perioden. Till dessa kom minst 600, sannolikt betydligt fler, sovjetiska krigsfångar. Dagböckerna indikerar att finländska frivilliga var inblandade i en handfull av dessa händelser men Westerlund uppskattar det verkliga antalet offer för de finländska soldaternas övergrepp

mot civila till ”några dussin”. Den siffran, men inte den allmänna bilden, kan ändras genom den genomgång av ryska, belarusiska och ukrainska arkiv som uppdragits åt Dmitri Frolov men inte kunnat inkluderas i den här boken. Förutsatt, vill säga, att medel för ytterligare forskning beviljas. Med sina begränsningar är den här studien ett gott avstamp för fortsatt forskning, av intresse också för folkmordsforskningen i stort. ■

MATS DELAND

Avdelningen för samhällsvetenskap och historia,
Mittuniversitetet Sundsvall

On 4 January 2018 the legendary Nazi-hunter Efraim Zuroff sent a letter to the president of Finland. He requested that Finland should investigate whether the Finnish volunteers who in 1941–3 were part of the Waffen-SS had taken part in the murders of Jews in the Ukraine and Caucasus. Little more than a year later a book is presented, which after 250 tightly written pages concludes that everything points to some Finnish involvement in the atrocities, but that those who might be suspected have all now passed away. One can hardly expect a quicker and more comprehensive answer, but more important is that the resulting book is also a substantial contribution to research on the Holocaust and other atrocities during the German onslaught on the Soviet Union. It also paves the way for further research that within the near future will increase our knowledge of this period dramatically.

The author, Professor Lars Westerlund, has been assisted by the archival researcher Ville-Pekka Kääriäinen. Westerlund has previously written a number of important books, both in Finnish and in English, that analyse the Finnish system of camps, where more than twenty thousand people, both Soviet

POWs and civilians, perished during the first year of the Continuation War (which is the Finnish label for its participation in the war between Germany and the Soviet Union). Together with Oula Silvennoinen's research into the collaboration of the Finnish secret police with the *Einsatzgruppe* of German SD (intelligence agency) in northern Finland, he has contributed to a substantial revision of the picture of Finland's cooperation with Nazi Germany; moreover, two years ago he showed in the book *Cirkus Collani. De finländska SS-frivilliga 1941–43* (BoD, 2017) that the Wiking Division, where the volunteers fought, was a brutal, undisciplined and alcohol-saturated unit, far from the elite force that it has been presented as in uncritical works of military history over the years. Some of these results figure also in this book. That is to some extent annoying, as it detracts from the atrocities that are the focus of this work, but it also contextualises them. There was a purpose behind the lax discipline; the brutality was militarily effective in pacifying the areas behind the front. Without the opportunity to loot and the extent of alcohol consumption it would not have been possible.

Altogether, 1408 Finnish soldiers took part of the war within the Waffen-SS. That is far fewer than the Norwegian and Danish contingents, the reason being that the Finnish soldiers were needed in the Finnish army in the same war. As volunteers they filled a double purpose; the Waffen-SS could present itself as an international army fighting against Bolshevism and the Finnish General Staff got a bargaining chip in the negotiations before the upcoming military cooperation. Since Finland was still officially neutral, the recruitment had to be clandestine and only a few government officials were informed. At the time of the attack in June 1941 only 421 men had been recruited and subsumed within the newly formed Wiking Division. During

the summer and parts of the autumn of 1941 the division did rear duty, which is why it was involved in an extensive number of atrocities. Before its front-line duty from spring 1943 another eight hundred men were added.

Largely, conventional military sources are missing when it comes to the Waffen-SS divisions. Most of them were destroyed at the end of the war. The participation of the Waffen-SS divisions in the atrocities has to be reconstructed in other ways. This study builds on information from seventy-six diaries, twenty-two more than previously known. The main part of the new material, including a collection of photos, has been made available by the veteran organisation of the Finnish SS men. Among these diaries, however, only twenty cover the most important period, the rear duty in the summer of 1941, and these are the main sources for this study. Westerlund has meticulously reconstructed a large number of events, mostly in the Ukraine, through earlier research and studies in German archives, and this is the framework on which the information in the diaries is placed and made meaningful. Also Norwegian and Danish (and Swedish) research, academic and journalistic, is used together with a collection of diaries from Dutch volunteers.

The impression is that the division travelled through an inferno. Sometimes it was its own units that sparked pogroms and massacres, sometimes it was the more-or-less passive witness to atrocities organised by Ukrainian civilians and militia, German death squads and even the regular army. The reactions are mixed: sometimes indifference, sometimes revulsion, and sometimes it seems that the Finnish volunteers (as well as the Norwegian and Danish) were also involved. But one of the distinguishing features of these diaries is that violence and atrocities tend to be described in a rather vague and

conciliatory way. Since some of the diaries are, moreover, only available in the form of typed copies it is also possible that more revealing statements were removed from the text before the original was destroyed (or hidden). The best available picture is therefore the one that comes from the totality of the information. Westerlund thoroughly dismisses all claims that the soldiers, and the higher officers from Division Commander Felix Steiner, were ignorant of the atrocities that took place. On the contrary, it is very clear that the discipline was abysmal, and that the division command actively kept itself uninformed of the details of the atrocities while simultaneously encouraging them. Westerlund helpfully discusses this method of procedure as part of the 'mission tactics' that were generally a feature of the German forces at this time. After reactions from the army command, the intensity of atrocities was somewhat lowered.

It is of course possible to discuss this further, for instance following Christopher Browning's famous theory of the 'ordinary men' and how they were fostered into an atrocity culture. The documentation presented is not strong enough for such theorising, but Westerlund points out that the proportion of organised Nazis and antisemites was relatively low among the Finnish volunteers. On the other hand, there were many members of the veteran organisation from the Civil War in 1918 and from the right-wing extreme IKL (Isänmaallinen kansanliike, 'Patriotic People's Movement'). Among the wealth of examples there is a range of ways to relate to the atrocities, and there are a number of recorded cases of failure to obey orders, and of help to victims in distress. The material is too thin to draw any unequivocal conclusions from this. It is, however, poignant for the view that Finland's war was in any way separate. The Finnish military leaders were of course well informed about the experiences of the

volunteers, and high-ranking officers on several occasions visited the division during the critical period.

Altogether about ten thousand civilians, mostly Jews, were killed in the places the Wiking Division passed through during its march through the Ukraine up to August 1941. Westerlund identifies twenty single massacres during this, the most intensive period. At least six hundred, probably far more, Soviet POWs were also killed. The diaries indicate that Finnish volunteers were involved in a handful of these events but Westerlund estimates the real number of victims of the atrocities committed by the Finnish soldiers as 'a few dozen'. That number, but not the general picture, may be changed through research in Russian, Belarusian and Ukrainian archives that is presently being conducted by Westerlund's colleague, Dmitri Frolov, and which could not be included in this book. Provided, that is, that further research funds are granted. With its limitations this study is a good start for further research, and a good read also for genocide scholars in general. ■

MATS DELAND

Mats Deland (Dept of Social Sciences and History at the Mid-Sweden University, Campus Sundsvall) has written about the reception of war criminals in Sweden after the Second World War (*Purgatorium*, Atlas förlag, 2010 and 2017), and, together with Mark Klamberg and Pål Wrangé, published the anthology *International Humanitarian Law and Justice: Historical and Sociological Perspectives* (Routledge 2018).